

İrkçılığın Temelleri Üzerine Bir İnceleme: Joseph Arthur de Gobineau

Mustafa DEMİRCİ*

Özet

İrk ve ırkçılık olgusu sosyal bilimlerin en tartışmalı konularındandır. Bu iki kavram özellikle milliyetçilik konularında ele alınmış olgulardır. Milliyetçilik türlerinin içerisinde yayılmacı-şovenist-sömürgeci milliyetçilikle ilişkilendirilen kavram genellikle pejoratif bir içeriğe sahiptir. Bununla birlikte ırk kavramının kendisi daima olumsuz bir anlam ekseninde ele alınmaz. Kavram ulus ve etnisite gibi toplumların kökenine ve özelliklerine ilişki incelemelerin ürünü olarak ele alınmıştır. İrk kavramı çoğunlukla kan ve soy birliğini esas alarak insan gruplarını sınıflandırmak için kullanılan bir terimdir. Bu kavram aracılığıyla insan grupları biyolojik, fiziksel ya da kalıtsal özelliklerine ve farklılıklarına göre birbirinden ayrılır ve sınıflandırılır. Ancak kavram günümüz toplumlarında yaşanan karşılıklı etkileşimler nedeniyle tartışma konusu olmuştur. Buna göre saf ırk diye bir şey yoktur ya da kalmamıştır. Çünkü tüm toplumlar birbiriyle karışmaktadır. Bu nedenle toplumları ayırt etmek için ırk kavramının yerine etnisite ya da millet kavramları tercih edilmeye başlanmıştır. Etnisite ve uluslar ise kan bağına esas alan kriterlere göre değil duygusal, manevi, soyut kavramlar üzerinde (subjektif millet anlayışı ekseninde) tanımlanmaya başlanmıştır. Ancak ırkçılık hâlihazırda etkisini gösteren bir olgudur. Kökleri ise eski çağlara kadar uzanır. Bununla birlikte ırkçılığın bilimsel bir yöntemle ele alınmaya çalışılması aydınlanma dönemine denk gelir. Aynı dönemde yaşayan Gobineau, ırkçılık düşüncesinin temellerinin atılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda Gobineau'nun düşüncelerinin incelenmesi ırkçılık düşüncesinin evrimini anlamak için önemlidir. Bu çalışma Gobineau'nun ırk kavramına yönelik düşüncelerini ve ırkçılığın gelişimine yönelik etkisini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gobineau, İrk, İrkçilik

Abstract

The phenomenon of race and racism is one of the most controversial topics in social sciences. These two concepts are particularly significant in the study of nationalism. Among the various types of nationalism, the one associated with expansionist-chauvinist-colonialist nationalism usually carries a pejorative connotation. However, the concept of race itself is not always viewed negatively. Like nation and ethnicity, it has been treated as a product of studying the origin and characteristics of societies. The concept of race is generally used to classify human groups based on unity of blood and lineage. Through this concept, human groups are separated and classified according to their biological, physical, or hereditary characteristics and differences. However, the concept has become a subject of debate due to the interactions in today's societies. Accordingly, there is no such thing as a pure race because all societies intermingle. For this reason, the concepts of ethnicity or nation have started to be preferred over the concept of race to distinguish societies. Ethnicities and nations, on the other hand, have begun to be defined not by criteria based on blood ties but by emotional, spiritual, and abstract concepts (on the axis of subjective understanding of nationhood). Racism, however, remains a significant phenomenon with roots that go back to ancient times. The attempt to address racism with a scientific method coincides with the Enlightenment period. Joseph Arthur de Gobineau, who lived during this period, played an important role in laying the foundations of the idea of racism. Analyzing Gobineau's thoughts is crucial for understanding the evolution of the idea of racism. This study aims to examine Gobineau's thoughts on the concept of race and its impact on the development of racism.

Keywords: Gobineau, Race, Racism

* Öğr. Gör. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Yusufeli Meslek Yüksekokulu,
mustafademirci@artvin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7341-3696

Giriş

Gobineau, yaşadığı dönemde ırkları inceleyen birçok çalışmanın yürütüldüğü bir çağda yaşamıştır. Camper, Blumenbach, Owen, Morton ve Carus gibi düşünürler Frenoloji ve Kraniyoloji gibi yöntemler aracılığıyla ırkları sınıflandırmaya çalışmışlardır. Bu sınıflamalar tüm hayvanlar alemini içerecek şekilde genişleyebiliyordu. Diğer yandan Avrupa'nın içinde bulunduğu çalkantılı durum toplumların medenileşme ve bozulma süreçlerini anlama çabasına yönlendiriyordu. Gobineau bu düşünürlerden birisi oldu.

Aydınlanma döneminin önemli düşünürlerinden bazıları farklı insan ırklarına dair düşünceler geliştiriyordu. Bu düşünceler biyolojik ırkçılığın temellerinin oluşturulmasında ve haklılaştırılmasında önemli bir etken oldu. Chamberlain, Kossina gibi Gobineau da bu tür bir ırkçılığın gelişimine öncülük eden düşünürler öncülük arasında yerini aldı. Yine tüm düşünce sistemlerini kapsamamakla birlikte aydınlanma düşünürlerinden Kant, Herder, Voltaire, Montesquieu, Hume, Hegel gibi filozoflar fikirleri ile ırkçılığın gelişimene ve yayılmasına etkide bulunmuştur (Kaya ve Durgun, 2020: 89).

Gobineau, felsefe, arkeoloji ve edebiyat gibi alanlarla ilgilenmiş bir düşünürdür. 1816 yılında kralcı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Gobineau, Yunanca ve Latince'nin yanı sıra Doğu çalışmalarına da ağırlık verilen bir Alman-İsviçre okulunda eğitim gördü. Muhtemelen Farsça şiir çevirmemiş olsa da hayatı boyunca başucu kitabı olacak olan *Binbir Gece Masalları*'na kendini kaptırmış bir insandı (Valette, 1969: 15-16). Gobineau, Fransa'da Dışişleri Bakanı olarak atanan Tocqueville'nin kısa bir süreliğine de olsa bakanlık özel kalem müdürlüğü görevini yürüttü. Uzun yıllar diplomatlık görevlerde bulundu. Bu görevler esnasında birçok yazı kaleme aldı. Bunlar arasında *Essai sur l'inégalité des races humaines* (İnsan İrklarının Eşitsizliği Üzerine) adlı eseri (Valette, 1969: 16) en önemlilerinden olmuştur.

"Bu kitap doğduğumdan beri taşıdığım sezgilerin bir ifadesidir" ve "beni hem heyecanla ve yumuşak bir sempatiyle cezbeden, hem de iğrendiren ve düşmanlıkla, küçümsemeyle ve kuşkuyla dolu bir hale getiren içinde doğduğum ortam bilinmeden kendimi anlatabileceğimi sanmıyorum." Bu ılımlı açıklamaya Gobineau'nun tutumundaki değişimi yansıtmaktadır. Nitekim Gobineau, kitabına atfen 1872'de yazmış olduğu, "benim demokrasiden duyduğum kuşku ve tiksintinin doğal

bir sonucudur” beyanı çok daha sert bir bakış açısının ürünü olarak. Aziz Augustin’den Pascal’a kadar büyük bunalımlardan beslenmiş olan insanların yaşadığı ruhi dramdan, Gobineau etkilendiğini ve düşüncelerini ırk çatışmasıyla özetlediği söylenebilir (Fontette, 1991: 51).

Gobineau ve kimi çağdaşı ırklar hakkında geliştirdikleri yaklaşımla milliyetçiliğin yayılmacı-sömürgeci-istilacı biçimlerinin gelişimine katkı sundu. Milliyetçiliğin bu şekline “biz” ve “öteki” ayrımına gidilerek ötekinin biz karşısında bir tehdit olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle öteki’ne nefret duygularıyla bakılırken biz’i bir arada tutmak ve yüceltmek için öteki ile alay edilir. “Biz” aydınlık ve iyilik anlamına gelirken, “öteki” kötülük anlamına gelir (Heywood, 2016: 162). Milliyetçiliğin bu şekli saldırgan ve tutkulu (Başaran, 2018: 107) bir tutumun gelişimine neden olur. Bu tür milliyetçilikler yayılmacı karakter sergilediklerinde içeriği saldırgan, şovenist ve militarist nitelik alır. “Biz” üstün olanlar, “öteki” aşağı olanları yönetmeli ve uygarlaştırılmalıdır. Bu kültürel ve irksal üstünlüğe sahip olan “biz”in hakkı ve görevidir. Şovenist milliyetçiliğin en bilindik örneği pan-slavizm ve pan-Germenizm’dir. Pan-Slavizm, kendilerini üstün ırk olarak gören Rus milliyetçiliğini temsil eder. Bu milliyetçilikte tüm Slavların birlikteliği savunulur. Bu politikanın neticesi olarak Ruslar, Balkan topraklarında hakimiyet arayışına girişmiştir. Pan-Slavizm kültürel ve manevi anlamda üstün niteliklere sahip oldukları inancına sahiptir. Benzer bir milliyetçilik geleneksel Alman milliyetçiliğinde görülür. Naziler ise anti-semitik politikalarını yayılmacı amaçları doğrultusunda dillendirmiştir (Heywood, 2007: 216-217).

İrkları zekâ gibi çeşitli yönlerde sınıflandıran çalışmaların önemli bir çoğunluğu ilerleyen dönemde çürütüldü. Örneğin Stephen Jay Gould “İnsanın Yanlış Ölçümü” adlı eserinde kafatası ölçümlerine dayanılarak yapılan araştırmaların bilimsel olmaktan uzak olduğunu ortaya koydu (Gould, 2014: 16).

Bu çalışma ırkçılık düşüncesinin temellerinin atılmasına önemli bir yere sahip olan Joseph Arthur De Gobineau’nun düşüncelerini ele almayı amaçlamıştır. Bu bağlamda Gobineau’nun düşüncelerini ortaya koymak için nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan literatür ve doküman taraması yöntemi esas alınmıştır. Araştırmanın sonucunda Gobineau’nun ırk kavramına ilişkin düşünceleri ve ırkçılık düşüncesinin gelişimine olan etkisi ortaya konmuştur.

Gobineau'nun İrk Ayrımı

Joseph Arthur de Gobineau (1816), ırklara ilişkin düşünceleri ile yaşadığı 19'uncu yüzyıla damga vurmuş ve halende düşünceleri ile etkisini sürdürmeye devam eden bir düşünürdür. Fransız yazar, Türkçeye "İnsan ırklarının eşitsizliği" adı ile çevrilen ünlü eserinde ırklara ilişkin bir tasnif geliştirmiştir. Bu tasnif farklı ırkların varlığını ve ırklar arasındaki eşitsizliği bilimsel temellerle açıklama çabasını içerir.

Gobineau'nun yaşadığı dönemde toplumlar arasındaki biyolojik ve fiziksel farklılıkları ortaya koymaya çalışan birçok çalışma yürütülmektedir. Genellikle kafatası ölçümleri esas alınarak yapılan çalışmalar sonucunda insanlar farklı ırksal sınıflandırmalara göre tasnif edilmekteydi. Bazı çalışmalar ise yalnızca yüz ve kafatası ölçümleriyle yetinmemiş, ek olarak leğen kemiğinin şekli, uzuvlarının uyumu, ten rengi ve kılcıl damar sistemleri de dahil edilerek incelenmiştir. Toplumlar arasında ortaya çıkartılan fizyolojik ve biyolojik farklılıklar farklı ırkların varlığı anlamına gelmekteydi. Buna karşın Üniteryenler olarak isimlendirilen bakış açısı ırksal farklılıkları kabul etmemekte, tüm insanların ortak bir atadan geldiğini ve insanlar arasındaki fiziksel farklılıkların iklimsel ve yaşam şartlarından kaynaklandığını savunmaktaydı. Üstelik bu farklılıklar genetik olmadığı için kalıcı nitelikte değildi (Gobineau, 1915: 114-115). Gobineau, bu düşüncenin aksine, irki farklılıkların kalıcı olduğunu savunmaktadır. Tüm insanlığın tek bir atadan geldiğine dair görüşlerin gerçekliğini ya da yanlışlığını ortaya koymanın güçlüğü kabul eder. Bununla birlikte Gobineau'nun çabası insan ırkları olsun ya da olmasın, günümüz toplumlarının ilk ve ortak atalarından oldukça farklı olduğunu ortaya çıkarmak ve ilkel türdeki sapmayı açıklamaktır. Ancak Gobineau bunu yaparken insanın yaradılışını, iklimi ve yaşam koşullarını esas alarak yapmaz. Çünkü bu tür unsurlar ırklar arasındaki temel sapmayı ve farklılığı açıklayamaz (Gobineau, 2021: 119-120). Gobineau, daha önce yapılan çözümlenmeleri (kurumların, dinlerin, iklimlerin vb. etkilerin) çürütükten sonra ve salt bunlara dayanılarak tatmin edici bir açıklama yapılamayacağını gösterdikten sonra, ırk temelli yeni bir yaklaşım geliştirir (Fontatte, 1991: 49).

Gobineau'ya göre şu an var olan ırklar, bir veya birçok ilkel soyun ayrı kollarını oluşturmaktadır. Bu ilkel soylara günümüzde denk gelmek imkansızdır. Bu soylar günümüzde fizyolojik farklılıklara sa-

hip olmakla birlikte temel niteliklerini kanlarında yaşanan değişimle kaybettiler. Gobineau, ırklar arasındaki temel fizyolojik farklılıkların nedenlerini bu şekilde açıklamaya çalışır (Gobineau, 1915: 133-134). Gobineau, fizyolojik akımdan farklı insan gruplarının oluşumunda göçlerin ve yaşamsal koşulların etkisine şüphe ile bakar. Üstelik çok kısıtlı bir alanda toplanmış olan, ancak farklı etkilere maruz kalan insan toplulukları olmuştur. Bu tür süreçler sonucunda mevcut ırkların soyundan gelen ikincil türler vücut bulmuştur. Bu ikincil türlerin ilk insan olan Adem'den ne kadar ayrıştığını ve benzerlikler içerisinde olduğunu ortaya koymak imkansızdır. Nitekim ilk insanın karakteristik özelliklerine ilişkin herhangi bir veriye ulaşmak günümüzde mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle Gobineau ırkların ikincil türleriyle ilgilenir. Buna göre ırklar doğal olarak üçe ayrılır. Bunlar beyaz ırklar, sarı ırklar ve siyah ırklardır. Gobineau, ten rengini esas alan bir tasnifi seçmesinin doğruluğu üzerinde durmaz. Nitekim ona göre bu üç insan ırkı aynı zamanda iskelet yapısı bakımından da birbirinden ayrılmaktadır. Ten ve iskelet yapısındaki farklılığın yanı sıra üstünlük bakımından da ırklar arasında bir farklılık bulunmaktadır (Gobineau, 1921: 139-140).

Gobineau'nun üçlü tasvirine göre en üstün ırk "beyaz adam"dr. Bu ırk Kafkas, Sami ya da Japetik (Yafesi) olarak da adlandırılan ırkların üyelerini içermektedir. "Sarı ırk" ile Altay, Moğol, Fin ve Tatar kolları anlatılır. "Siyah adamlar" kavramı ile ise Hami Irkını ifade eder. Bunlar insanlığın üç ilkel unsurudur (Gobineau, 1915: 146). Beyaz ırk zekâ, ahlak ve irade bakımından diğer tüm ırklardan üstündür. Beyaz ırkın sahip olduğu kalıtsal özellikler Batı etkisinin tüm dünyaya yayılmasında rol oynamıştır. Siyahlar ise hayvani özellikleri olan, ahlaki ve duygusal bakımdan düşük nitelikli ve kapasitesiz bir ırktır. Tasnifinde sarı ırktan da bahsetse de Gobineau özellikle yönetebilen beyaz ırk ve köleleştirilecek olan siyah ırka uygun özellikleri sıralamıştır (Giddens, 2008: 533).

Gobineau'nun görüşüne göre üç orijinal türden hiçbirinin mutlak sadelikte bulunmamış olması muhtemeldir. Büyük kozmik etkenler yalnızca üç net türü meydana getirmekle kalmamış, aynı zamanda eylemleri sırasında birçok alt türün de ortaya çıkmasına neden olmuşlardır (Gobineau, 1915: 146). Gobineau'nun yaklaşımında bir ırkın saflığı üyeleri arasındaki benzerliğin (jestler, davranışsal benzerlikler, en-

dam ve genel yapının benzerliği) ne kadar yüksek olduğu ile ilgilidir. Benzerliğin yüksek olması demek insanlar arasındaki kan karışımının daha düşük seviyede olduğu anlamına gelir. Buna karşın kan geçişleri ne kadar yüksek ise bireylerin özelliklerinde (boylarında, yürüyüşlerinde, genel görünümünde) o oranda farklılık bulunur. Buna göre iki ırkın karışması sonucunda ortaya çıkan halklarda her iki ırkın da baskın olduğu hiçbir topluluk kalmaz. Bu durumda suni bir tür ortaya çıkar (Gobineau, 2021: 141). Ancak birbirine yabancı olan unsurların kusurlu karışımından her zaman bozulma ve düzensizlik meydana gelir (Gobineau, 2021: 142). Görüldüğü üzere Gobineau genel olarak uygarlıkların akıbetiyle ilgilenmiştir. Aradığı soru ve cevaplar uygarlıkların niçin ve nasıl yok olduğuna ilişkindir (Fontatte, 1991: 49). Saf kanın bozulması, saf soyun bozulması, ırkların karışması durumunda ulusların yıkılacağını düşünmektedir. Gobineau'ya göre, tarihteki tüm devletler yabancı kanın karışmasıyla yıkılmıştır (Yeniçirak, 2023: 262). Eğer bir ulusu teşkil eden millî unsurlar sonsuza dek aynı kalsaydı bu ulus hiçbir zaman bozulmaz ve yok olmazdı (Kanadıkırık, 2021: 218).

Gobineau, ırkları yalnızca sınıflandırmaz, aynı zamanda onları basamaklandırır. Bu derecelendirme birincil ırklar, ikincil ırklar, üçüncül ırklar şeklinde devam eder. İnsan ırklarının kanları karışıkça ve yeni irki özellikler ortaya çıktıkça basamak ilerler. Bu basamak içerisinde beyaz ırkın üçüncül türlerin içerisinde izlere sahip olduğunu belirtir. Üçüncül türler hakkında çok az şey bilinmekle birlikte beyaz ırk bu türün içerisinde seçilmiş insanlar olarak nitelendirilir. Beyaz ırkın uygarlaştırıcı içgüdülere sahip olması diğer ırklarla karışmaya itmektedir. Siyah ve sarı tiplere gelince, onlar sadece üçüncül aşamadaki vahşilerdir ve hiçbir geçmişleri yoktur (Gobineau, 1915: 149). İrklar arasında yalnızca fiziksel farklılıklar yoktur. Güzellik ve kas gücü bakımından da insan türleri arasında farklılıklar bulunur. Güzellik bakımından en üstün ırk beyaz ırktır. Nitekim beyaz ırkın kanını taşımayan hiçbir toplum bu güzelliğe erişemez. Beyaz ırka en yakın olan ırklar ise bu güzelliğe yaklaşabilir. Hindistan ile İran'ın yozlaşmış "Ari" halkları ile Sami topluluklar böyledir. Gobineau, güzellik bakımından en üstün Avrupa ulusu olarak İtalyanları kabul etmektedir. Bu durum fiziksel güç bakımından da geçelidir. Beyaz ırk, Hintlilerden, Amerikalı vahşilerden, Avustralyalılardan ve zencilerden fiziksel güç bakımından daha üstündür. Nitekim yorgunluğa tahammül yönünden de Beyaz ırkın diğer türlerden üstünlüğü söz konusudur. Beyaz ırkın dışındaki

diğer türlerde de bir İngiliz'in sahip olduğu fiziksel gücü sahip kişilere rastlanabilir. Ancak insanlar bir bütün olarak ele alındığında ve emek miktarına bakımından değerlendirildiğinde beyaz ırkın baskın üstünlüğü söz konusudur. Bu konuda İngilizler diğer bütün Avrupa ırklarından da üstündür. Zorluğa ve yokluğa dayanma bakımından en üstün topluluklar ise Fransızlar ile İspanyollardır (Gobineau, 1915: 150-152).

İnsan ırkları arasındaki önemli bir fark zekâ bakımındandır. Gobineau, zekâ bakımından ırklar arasında bir eşitsizliğinin olduğunu kabul etmekle birlikte türlerin zaman içerisinde bozulması nedeniyle insan bilgisinin niteliğine şüpheli bakar. Hatta bu konuda hayvanların insan topluluklarından çok daha iyi düzeyde olduğunu düşünmektedir. Çünkü hayvanlar kendileri için neyin iyi olduğunu bilmesine karşın insan bunu bilmez (Gobineau, 2021: 154). Yeni insan türleri bilgi bakımından atalarından aldıkları mirasla çok daha ileri düzeydedir. Ancak türler saflığını yitirdikçe bilgi artmasına rağmen ilerleme yaşanmaz (Gobineau, 2021: 147-148). Bu nedenle insanoğlu asla kendisinin ötesine geçemez ve bundan dolayı sonsuz ilerlemeden de bahsedilemez. Çünkü insan türleri saflığını yitirdikçe atalarından daha üstün olmakla birlikte onlardan daha değersiz olur (Gobineau, 2021: 157). Bir uygarlığın çöküşünün halklarının ırksal safsızlığıyla orantılı olduğunu öne sürer (Valette, 1969: 17). Bu durumda kanında bozulmanın daha az yaşandığı toplumlar ile kanında bozulmanın arttığı toplumlar bakımından zekâ ve bilgi yönünden farklılıklar bulunmaktadır.

İrklar arasında medeniyet yaratma becerisine sahip olma bakımından da farklılıklar bulunmaktadır. Bu yeteneğe sahip olmayan ırklar, medeniyet yanlarında dahi olsa onu alıp hayatlarına takdim edemezler. Barbar bir halk içerisinde gözlenen medeniyet ise kendilerinden kaynaklanmaz. Bu tür topluluklar, medenileşme becerisine sahip başka bir kabilenin egemenliği altında yaşamaktan ya da daha üstün bir kabilenin geleneklerini taklit etmekten medeni gözükmüşlerdir (Gobineau, 1915: 170-171). Nitekim insan ırkları zekâ bakımından farklı mertebelere sahiptir (Gobineau, 1915: 181). Gobineau'ya göre, zenciler tutkusuz, anarşist, endividüalist doğalıdır. Bu ırk yırtıcı hayvanları ifade eder. Fizik ve ahlaki özellikleri bakımından maymununkilerle karşılaştırılabilir. Sarı ırk ise komünizme eğilimlidir. Bu ırk çıkarın ve alçaklığın temsilcisidir. Beyaz ırk ise, güzelliğin, zekanın ve

güçlülüğün sahibidir. Bu ırk feodalizme, liberalizme, parlamentarizme ve öteki insanların iyiliği için çabalayan türden bir emperyalizme eğilimlidir (Şenel, 1993: 88).

Gobineau'ya göre toplumların yaşadığı dönüşümlerin asli faktörü ırktır, ancak durağan ve dış etkilere kapalı kalmış, kendi içine hap solmuş bir ırk hiçbir zaman olmamıştır. Uygarlıklar kendilerine hayat veren kalıtımsal niteliklerinin ırk karışımı sebebiyle bozulması ile yıkılmıştır. Buna karşın uygarlık bir ulusun diğerini fethetmesiyle gelişmiştir. Irk karışımı uygarlığın oluşumunun temel nedenlerindedir. Ayrıca insanlığın barbarlıktan çıkışının yalnızca bu yolla mümkün olduğu söylenebilir. Bu durum ırk karışımının olumlu ve olumsuz nitelikleri bir arada bulunur. Uygarlık insanların karışımı ile sağlanmakta ancak aynı uygar toplum kanda yaşanan bozulmalarla yok olmaktadır (Fontette, 1991: 49-50).

Gobineau'nun Irkçılık Üzerine Etkisi

Gobineau, ırkçılığın ilk teorisyenlerinden birisi olmuştur. Ancak ırkçılık bir fikir olarak Gobineau'dan önce de vardı. Örneğin Gobineau'nun öncülü olan Victor Courtet, ırklar hiyerarşisinin ilk teorisyeniydi. O, farklı etnik kökenlerin keşfedilmesiyle aynı zamana rastlayan ve zararının eğilimine göre Germen ya da Romalı unsurları birbirinin ardı sıra aşağılayan ya da yücelten sınıflar teorisi, zihinleri bireylerin mensup oldukları ırklara göre tasnif edilmesine alıştıracaktı. Bu düşünürler görüşleri ile ilerleyen dönemdeki ırkçı doktrinlere bir referans ya da model oluşturdu (Fontatte, 1991:47). Yine Samuel George Morton, beyazlar, siyahlar ve Amerikan yerlileri üzerinde çeşitli yöntemlerle yaptığı kafatası ölçümleri neticesinde bu topluluklar arasında oransal farklılıkların bulunduğunu ortaya koydu. Morton'un araştırmasına göre beyaz ırk mensup olan insanların kafatası en büyük olanıydı. Beyaz ırkı Amerikan yerlileri ve onları da siyahların takip ettiğini savundu. Beyazlar arasında ise Cermenler ve Anglo-Saksonlar en büyük kafatası oranına sahipti (Gould, 1996: 85-86).

Gobineau gerçekte emperyal-istilacı-yayılmacı bir yaklaşım sergilemez. Hatta imparatorlukların genişlemesi ve farklı toplumları içeri sine alması saf ırkların devamlılığına zarar veren süreçler olarak görülür (2021: 132). Nitekim Gobineau, Osmanlı'nın kurucusu olan Türkler için bu türden bir durumun söz konusu olduğunu iddia eder (2021:

118). Savaş ve barış, yeni kolonilerin oluşturulması ve ardı ardına gelen istilalar ya da ticaret gibi unsurlar toplumlar arasındaki etkileşimi artırmakta ve bunun sonucunda bozulmaya yol açmaktadır. Bu bozulma öyle bir aşamaya gelmektedir ki insanlar ilk atalarına ulaşabilseydi büyük bir farkla karşılaşacaktı. Irklar birbirine karışıkça bir adamın saçları zenci, bir diğerrinin gözleri Cermen, üçüncüsünün yüzü Moğol, dördüncüsününki Sami olabilir. Ama yine de hepsi birbirine benzer. Büyük uygar uluslar bu karışımın kolayca gerçekleşebileceği yerlerdir. Özellikle kan kaynaşmasının daha kolay gerçekleştiği deniz limanlarında, başkentlerinde ve sömürgelerinde bu tür kaynaşmalara denk gelmek mümkündür (Gobineau, 1915: 150). Birbiriyle hiçbir bağlantısı olmayan iki ırk etkin bir şekilde temasa geçtiğinde bu iki halk ortadan kaybolur (Gobineau, 2021: 162). Bu anlamda Gobineau ırkların saflığını koruyabilmesi için savaş vb. süreçlerle genişlemesini ve toplumların etkileşim halinde olmasını zararlı bulur.

Gobineau kan bağıını temel alan ırksal bir ayrıma gitmektedir. Onun bu ayrımında ırklar ne kadar birbiri ile karışma halindeyse kendi özlerini kaybetmektedir. Bu durum ise ırkların belirli derecelerde karışımına bağlı olarak farklı derecelerde insan toplulukları oluşmaktadır. Bu dereceler arasında ise üstünlük ilişkisi bulunmaktadır. En saf kalabilen ırk ise beyaz ırk olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle beyaz ırkın diğer topluluklara üstünlüğü söz konusudur. Gobineau'nun bu düşünceleri ırk temelli politikaların gelişimine rehberlik etmiştir. Bunların en başında da kimi Alman düşünür ve siyaset adamları gelir. Örneğin Richard Wagner (ünlü Alman müzisyen) Gobineau'nun Almanya'daki şöhretini artırmıştır. Gobineau, gerçekte Alman ulusunun niteliklerini hiçbir şekilde yüceltmemiştir (Valette, 1969: 17-18). Ancak onun fikirleri ırkçılığın bir siyasal araç olarak kullanımını meşrulaştırmış ve neticesinde Nazi gibi insanlığa büyük bedeller yaşatan iktidarların güçlenmesine ve popülerlik kazanmasına neden olmuştur.

Gobineau ve bilimsel ırkçılık yandaşlarının fikirleri Nazi Partisi'nin ideolojisine dönüştüren Adolf Hitler'i ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ku-Klux-Klan ve Güney Afrika'daki apartheidin mimarları gibi beyazların üstünlüğünü savunan birçok topluluğu etkilemiştir (Giddens, 2008: 533). Irkçı yaklaşımların gelişiminde yalnızca Gobineau etkili olmamıştır. Kant, Darwin ve Spencer gibi düşünürler de fikirleri ile öjenizmin gelişimini ve yükselişini tetiklemiştir. Öjenizm ise birçok ülkede vahşet ve yıkımı beraberinde getirmiştir.

Kant, Gobineau, Darwin ve Spencer tarafından savunulan bu düşünceler ise öjenizm gibi tehlikeleri görüşlerin öncülüğünü yapmıştır; pek çok ülkede vahşete sebep olmuştur. Nazi Almanya'sı "ari, üstün ırk" a dayalı mükemmel bir toplum yaratmayı amaçlamış ve kurduğu krallıkta Alman ruhundan başka hiçbir şeye yer vermeyen Reich'i ortaya çıkarmıştır. (Yeniçırak, 2023: 263). Yine Morton kafatası ölçümlerinden yola çıkarak ırklar arasındaki üstünlük bakımından farklılıkları ortaya çıkarmış ve kendisinden gelecek olan düşünürleri etkilemiştir. Morton, Avrupa, Asya ve Afrika toplumlarının aralarındaki medeniyet ve uygarlık bakımından farkını ortaya koymuştur (Morton and Combe, 1839: 271). Bu farklılığın nedeni toplumlar arasındaki zekâ düzeyine bağlıdır. Toplumları zekâ düzeyi ise kafatası ölçümleri esas alınarak yapılır. Buna göre kafatası ölçümlerinde beyin oranı en büyük olan uluslar ya da insanlar (istisnalar hariç) zekâ bakımından daha üstündür (Morton and Combe, 1839: 274-275). Bu anlamda ırkçılığın temellerinin atılmasında 18'inci yüzyıldan bu yana birçok düşünürün etkide bulunduğu söylenebilir.

Gobineau'nun etkisi çoğu zaman abartılmış ve düşüncesine son derece ters anlamlar yüklenmiştir. Bunun temel nedeni Gobineau'nun gerçekte olduğu gibi değil, arzu edildiği gibi algılanmış olmasından kaynaklanmaktadır. "Modem Çağda ırk bilincinin gelişmesine geniş ölçüde katkıda bulunanlardan biri olduğunu yazar. Buna kaşın ırkçı doktrinin canavarca uygulamalarından doğrudan sorumlu tutulması hata olur (Fontette, 1991: 60-61). Bununla birlikte ırkçılığın gelişimine ve yükselişine bir temel oluşturması bakımından Gobineau'nun düşünceleri önemli bir yere sahip olmuştur. Örneğin 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarında ırk ayrımlarına katkıda bulunan ve biyolojik ırkçılığı en acımasız yöntemlerle insanoğlunun deneyimlemesine neden olan Sosyal Darwinizm ve öjenizm, ırkçılığın yükselen biçimleri olmuştur. Sosyal Darwinizm toplumların ilerlemesinde kusursuz bir biyolojiye sahip olmayı önemsemiştir. Bu durum biyolojik olarak uygun olmayanların toplumsal ilerlemeye engel olması anlamına gelmektedir. Sosyal Darwinizm ve öjenizm bu anlamda ırk ıslahı gibi yöntemleri denemesine yol açmıştır. Daha sağlıklı toplumların oluşması için ilerlemeye biyolojik olarak uygun olmayanlardan kurtulma, uygun olanları çoğaltma ve insan ırkını geliştirme gibi amaçlar edinilmiştir (Kaya ve Durgun, 88).

İrkçılığın ortaya çıkardığı sonuç kişilerin kendi halkının üstünlüğüne olan ilancı beslemesi ve diğer tüm halkları yönetme hakkını kendi halkında görmesidir. BU irrasyonel şovenist yaklaşım bazı ulusların diğerlerini yönetmeye uygun olduğu inancını barındırır. Bu inancın temelinde ırksal ve etnik üstünlük savı bulunur. Alman milliyetçiliği örneğinde olduğu gibi Johann Gottlieb Fichte (Alman romantizminin öncülerinden) ve Friedrich Ludwig Jahn kendi halkını saf, bozulmamış bir topluluk olarak nitelendirir. Alman halkı dilini ve saf kanını koruyabilmiş bir ırkı temsil eder. Bu özel ulus 'seçilmiş halk' olarak nitelendirilir (Heywood, 2016: 161-162).

Sonuç

Gobineau, Frenoloji ve Kraniyoloji gibi alanlarda birçok araştırmanın yapıldığı bir çağda yaşadı. Örneğin Franz Joseph Gall frenoloji çalışmaları ile kafatası ölçümlerine göre insanlar arasındaki bilişsel beceriler, karakter ve davranışsal yönden sınıflandırma yapmaya çalışmıştı. Yine kraniyoloji çalışmaları ile insanlar arasındaki fiziksel farklılıklar ortaya konmaya çalışılıyordu. İnsan topluluklarını fiziksel ve biyolojik yönleriyle inceleyen araştırmacılar bu farklılıklara dayanarak ırklar arasında üstünlük bakımından farklılıklar olduğunu göstermeye çalıştı. Nitekim kimi toplumlar uygarlık bakımından ileri bir düzeyde iken kimi toplumlar medeniyetin çok gerisindeydi. Yine kimi toplumlar uygarlıklarını koruyamazken kimi toplumlar uygarlık yaratabilmekteydi. Tüm bunların nedeni insan topluluklarının farklı yetenek ve özelliklere sahip olmasından kaynaklanıyor olabilirdi. Kimi topluluklar diğer topluluklara oranla daha üstün yeteneğe sahip ise neden ileri toplumlar üstünlüklerini sürekli hale getiremiyordu? Gobineau gibi düşünürler bu tür sorulara cevap ararken ırk temelli bir düşünce geliştirdiler. Gobineau, toplumlar arasındaki uygarlık, zekâ, güzellik, güç, beceri gibi farklılıkların kaynağını ırk temelli bir yaklaşımla açıklamaya girişti. Ona göre toplumlar saf ve genetik yapılarını koruduğu oranda bozulmadan uzak kalmakta ve üstünlüklerini sürdürebilmekteydi. Toplumların, aynı atadan gelsin ya da gelmesin, zaman içerisinde karışımı ile yeni türler oluşmakta ve bu karışımlar sürdükçe türler arasında derece farklılıkları ortaya çıkmaktaydı. Dünyada en saf kalabilen ırklar ise beyaz ırktı. Bu nedenle beyaz ırk tüm diğer (sarı ve siyah ırklara oranlar) çok daha ileri düzeydeydi. Ancak üstün ırk

olmanın getirdiği bir sonuç olarak uygarlıklarının diğer toplumlarla temas etmesi kaçınılmazdı. Bu durumda toplumlar karşılıklı olarak etkileşime geçmekte ve çiftleşmekteydi. Böylece saf ırklar bir süre sonra bozulmakta ve bunun sonucunda yozlaşmaktaydı.

Gobineau'nun görüşleri insan topluluklarını kan esasına göre sınıflandırma ve kandaki bozulma oranına göre insan topluluklarını derecelendirme esasına dayanmaktadır. Onun yöntemi kendisinden sonra yükselecek olan ırkçılık düşüncesinin temellerinin gelişimine katkıda bulundu. Nihayetinde pan-Slavizm, Nazizm gibi akımlarda görüldüğü üzere ötekini yok etmeye ya da yönetme hakkına dönük argümanların gelişimine katkı sundu. Gobineau, doğrudan ne Rusları ne Almanları yüceltti. Ancak onun görüşlerinden yola çıkılarak kendilerini en saf ırk olarak tanımlayan ve ötekilerine (diğer toplumlara) karşı üstünlük iddia eden akımlar ortaya çıktı. Bu yaklaşım ırk temelli sınıflandırmaların sömürgeciliği, yayılmacılığı, güç kullanmayı, diğerlerini yönetme hakkını meşrulaştıran siyasal araçlar haline gelmesine neden oldu.

Gobineau, kimi toplumların nasıl uygarlaştığı ve kimi uygarlıkların nasıl yok olduğuna ilişkin incelemesi ırkçılık temelli bir felsefenin beslenmesine katkıda bulundu. Gobineau gerçekte ne yayılmacılığı ne savaşları meşrulaştırmıştır. Nitekim savaşlar ve yayılmacılık saf ve üstün kalabilmiş toplumların diğer topluluklarla karışmasına ve dolayısı ile yozlaşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda Gobineau ırkçı politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkan soykırım gibi uygulamaların bir savunucusu değildir. Ancak onun fikirleri ırkçılığın temellerinin atılmasında ve Nazi Almanya'sında görüldüğü üzere büyük yıkımların yaşanmasında kullanıldı. Gobineau'nun beyaz ırkın üstünlüğünü esas alan ırk anlayışı uzun yıllar önce çürütülmüş olmakla birlikte geçmişte önemli sonuçlar doğurduğunu ve günümüzde de etkisini sürdürdüğünü ifade edilebilir.

Kaynakça

- Başaran, D. (2018). Betül Karagöz Yerdelen'in Uluslararası Milliyetçilik Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. *The Journal of International Civilization Studies*. III(I), 99-120.
- Fontette, F. D. (1991). *İrkçılık*. (H. Karyol, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Hüseyin Özel vd., çev.) (5. baskı), İstanbul: Kırmızı Yayınları.

- Gobineau, J. A. D. (1915). *The Inequality of Human Races*. (A. Collins, Trans.) London: William Heinemann/MCMXV.
- Gobineau, J. A. D. (2021). *İnsan Irklarının Eşitsizliği*. (Çev. S. Acar, Çev.) İstanbul: Selenge.
- Gould, S. J. (1996). *The Mismeasure of Man*. New York and London: W.W. Norton and Company.
- Gould, S. J. (2024). *İnsanın Yanlış Ölçümü*. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: Versus.
- Heywood, A. (2007). *Siyasi İdeolojiler*. (A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnaç, Ş. Akın ve B.a Kalkan, Çev.), Adres Yayınları, Ankara.
- Heywood, A. (2016). *Siyaset*. (H. Y. Başdemir, Çev.) (Baskı: 17) Ankara: Liberte Yayınları.
- Kanadıkırık, Halil (2021). Gobineau'nun İnanı: Aryan Irkçılığı Bağlamında Şarkiyatçılık. R. Avcı ve S. Şanlı içinde, *Seyahat Oryantalizm ve Bilgi Üretimi* (s. 215-239). İstanbul: Hiperyayın.
- Kaya, E. E. ve Durgun, Ş. (2020). Irkçılığın dönüşümü: Kavramsal ve kuramsal bir analiz. *Akademik Hassasiyetler*. 7(13), 79-102.
- Morton, S. G. and Combe, G. (1839). *Crania americana; or, A comparative view of the skulls of various aboriginal nations of North and South America. To which is prefixed an essay on the varieties of the human species*. Philadelphia, J. Dobson; London, Simpkin, Marshall & co.
- Şenel, A. (1993). *İrk ve İrkçilik Düşüncesi* (2. Baskı). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Valette, R. M. (1969). *Arthur De Gorineau And The Short Story*. Chapel Hill, The University of North Carolina Press.
- Yeniçirak, H. (2023). Irkçılık Düşüncesinin İlk Formu: Proto-İrkçilik. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 59, 252-272.